

מה עומד מאחורי דרישות חמאס במשא ומתן

מאת ד"ר (סא"ל מיל") שאול ברטל

מבט מבס"א, מס' 2,266, 4 במרץ, 2024

תקציר: שיחות פאריז והמשא ומתן בין ארגון חמאס לבין ישראל בסיועם של ארצות הברית, קטאר ומצרים, חושפות את ההבדלים והגישות בין ישראל לבין חמאס ביחס למתווה הרצוי לסיום המלחמה. קשה לקבוע כיצד תסתיים המלחמה, בין היתר היות ומעורבים בה שחקנים נוספים בייחוד איראן וכלל ארגוני הפרוקסי שלה. מהפרסומים עד כה ניתן ללמוד על שני תנאים שחמאס מתקש עליהם ולא בכדי. האחד - נסיגה ישראלית מלאה מכל רצועת עזה כולל מהפרימטר הביטחוני. השני - הפסקת אש מוחלטת שלראשונה בתולדות מלחמות חמאס וישראל בעזה תגובה בערביות בינלאומיות. לישראל אסור להסכים לכך שתנאים אלו יהיו חלק מתמונת הסיום של המלחמה, כיוון שמשמעותם היא חזרה לסטאטוס של ה-6 באוקטובר 2023.

בחודש האחרון, בלחץ אמריקני הגיעו ישראל, חמאס, קטאר ומצרים למתווה שיאפשר שחרור החטופים בשלבים והפוגה ממושכת בקרבות. הדרישות הבסיסיות והיעד הרצוי של ההסכם לפי חמאס, כפי שהוצג מלכתחילה, כולל: נסיגה ישראלית מלאה מכל רצועת עזה, הפסקת אש סופית הכוללת ערביות בינלאומיות ושיקום הרצועה. זוהי התוכנית המדינית של חמאס שמשמעותה חזרה לסטאטוס קוו של ה-6 באוקטובר. ארגון חמאס מצפה שלאחר נסיגה ישראלית מלאה יצאו הפעילים שהתחבאו במנהרות, ובניהם יחיא סינוואר, אחיו מחמד, מרוואן עיסא ומחמד צ'יף ויכריזו על ניצחון הרואי על כוחות האויב הציוני מגג בניין הרוס כלשהו ברצועת עזה.

בהתחשב בתוצאות המלחמה עד כה הכוללים הרג של כ-30,000 איש ברצועת עזה (לפי משרד הבריאות הפלסטיני הנשלט בידי חמאס). נתון זה אינו כולל עוד כ-7,000 נעדרים (קבורים תחת הריסות) וכ-1,500 הרוגים שנהרגו בשטח ישראל במתקפה ובשטחי יהודה ושומרון. קשה לתאר את המצב ברצועת עזה בראיה שקולה כניצחון כלשהו לחמאס. בתים רבים ברצועה נפגעו כתוצאה מההפגזות הרבות (לפי אתר חמאס מדובר על כתשעים אחוזים מבתי רצועת עזה). תשתיות רבות, כולל תשתיות אסטרטגיות כמו מנהרות, מפקדות, משרדי ממשלה ועוד, נפגעו ונהרסו. ההישג המרכזי של חמאס במתקפה היה ועודנו הצלחת המתקפה ב-7 באוקטובר על יישובי העוטף, הטבח חסר האבחנה בסגנון דאעש שביצעו פעיליו ביהודים באשר הם כולל נשים וילדים וחטיפת ילדים וזקנים כבני ערובה לשרידותו. גם המעורבות של ארגוני הפרוקסי האיראניים ובראשם החזבאללה בלבנון והח'ותים בתימן אינה משנה את התמונה הכוללת מבחינת חמאס. תוצאות המלחמה של חמאס עד כה בישראל הם הפסד צורב, עד כדי כך שאפילו הפלסטינים צוחקים ברשתות החברתיות על סינוואר, העכבר המתחבא

במנהרות. אם כן, מאין העוז של הנהגת חמאס, בעיקר הנהגת החוץ שלו, יו"ר הלשכה המדינית של חמאס, איסמעיל הניה, ח'אלד משעל, חסאם בדראן ועוד, להציב תנאים כה תלושים מהמציאות שאפילו נשיא ארצות הברית, ג'ו ביידן כינה אותם "קצת מוגזמים".

התנאי המרכזי של חמאס בשיחות פאריז – נסיגה ישראלית מוחלטת מכל רצועת עזה. אי-השגת יעד זה משמעותה אובדן ניצחון ההתנגדות שהושג בהתנתקות מרצועת עזה ב-2005. כל שטח אדמה שישראל כובשת ברצועת עזה, כולל הפרימטר הביטחוני שישראל בונה מסביב ובתוך רצועת עזה נתפס בראיית חמאס כאובדן שטח משוחרר. המשך ה"כיבוש" הישראלי ולו על רצועת ביטחון של כקילומטר מסביב לרצועה מהווה פגיעה חמורה במוניטין של הארגון שניכס לעצמו את גירוש ישראל מרצועת עזה עד הסנטימטר האחרון. סעיף 11 באמנת חמאס (1988) קובע: "תנועת ההתנגדות האסלאמית מאמינה שאדמת פלסטין היא אדמת ווקף אסלאמי [עבור] דורות של מוסלמים עד יום-הדין. אסור להזניח אותה או חלק ממנה; או לוותר עליה או על חלק ממנה." בפרסומי חמאס לאחר ההתנתקות ניתן לראות כיצד חמאס מנכסת ללחץ הצבאי של פעיליה את החלטת ישראל לסגת מרצועת עזה וצפון השומרון. בביטאון בשם "דרב ע'זה" (דרך עזה) שיצא בדצמבר 2010, על-ידי הזרוע הצבאית של הארגון מתגאה הארגון כי הצליחו להרוג 1,363 חיילים ציונים מאז 2005 וכי הם בדרך לאיזון צבאי מול ישראל. סגן ראש הזרוע הצבאית דאז, אחמד אלג'עברי כתב: "אין לציונים שום ברירה אלא למות או לעזוב." בראיון לדרב ע'זה הדגיש כי ההתנגדות לא תגביל את עצמה רק לגבולות עזה אלא "שואפת להתפשט לכל האדמות הגזולות". אובדן שטח לאחר שהושגה עליו עצמאות פלסטינית בשל טעות אסטרטגית של חמאס שבחרה לפלוש לישראל ולרצוח יהודים להנאתה בעוטף עזה, נתפס ככישלון אסטרטגי של חמאס וכוחות ציר ההתנגדות הכוללים גם את חזבאללה.

התנאי הנוסף של חמאס - הפסקת אש מוחלטת ומתן ערבויות בינלאומיות כי ישראל תימנע מתקיפה. דרישה זו לא עלתה מעולם על-ידי הארגון, בסבבי הלחימה עד כה. מה התחדש? במשך שנים התהדר ארגון החמאס בכך שרצועת עזה הפכה להיות אדמת הג'יהאד המשוחררת בפלסטין. במאי 2013 ביקר השיח' יוסף אל-קרצ'אוי בעזה, לראשונה משנת 1958. הוא הסביר זאת כיוון שעזה עתה היא אדמה משוחררת ועצמאית. אסמעיל הניה, ראש ממשלת חמאס דאז הנפיק לקרצ'אוי דרכון פלסטיני כאקט של ריבונות. הביקור בעזה הוכיח לקרצ'אוי כי האומה האסלאמית היא אומה חיה. אין אומה שיכולה להשתוות לה, "לא אומת מוסא (משה, כלומר היהדות) ולא אומת עיסא (ישו, כלומר הנצרות)". על אנשי עזה העתיר קרצ'אוי שבחים על כך שאנשי האומה הגרים בעזה "אוחזים בחרב הג'יהאד כולם. גדולים וקטנים. כולם מחוייבים לג'יהאד [...] בזכות השהיידים שהקריבו נפשם, החל מאחמד יאסין ורנתיסי ואחרים [...] אומה שיכולה להתגאות באנשיה, ברוחם ובהקרבתם למען זכויותיה. זוהי עזה האהובה [...]". לפי קרצ'אוי, אנשי עזה פועלים בדרך הג'יהאד למען האל ובזכות כך הצליחו לנצח את ישראל על נשקיה המתקדמים. לכן זוהי זכות גדולה, להרגשתו, להגיע בראש משלחת עולמית של חכמי דת מכל העולם לביקור בארץ הג'יהאד והרבאט. "אני מבקש מאללה שיוסיף להם כוח על כוחם וסבלנות על סבלנותם." בסיום דרשתו קורא קרצ'אוי לאנשי עזה להמשיך בהתנגדות ולא להפסיקה לעולם. "אללה חזק יותר מישראל, לכן בסופו של דבר אללה יצליח לשבור את נשקה של ישראל אך על הפלסטינים להיות מאוחדים במאבק." אולם מה שאפשר לחמאס להמשיך במאבק היה התפיסה הישראלית ששקט יענה בשקט. פעילות צבאית רצופה ברצועת עזה בדמות של פשיטות ומבצעים נקודתיים, גם לאחר נסיגת מרבית כוחות צה"ל מעבר לפרימטר הביטחוני משמעותה מצב מלחמה תמידי בתוך רצועת עזה והיעדר יכולת שיקום ובניית התשתיות הצבאיות מחדש.

מעבר לשני התנאים הללו יש לציין כי המקום היחידי בעולם הערבי בו נותר מאחז שלטוני לתנועת האחים המוסלמים היה רצועת עזה. האחים המוסלמים הפסידו את מאחזיהם

בשלטון במצרים בהפיכתו של עבד אלפתח אלסיסי ובתוניסיה. השיח' ראשד אלע'אנושי, העומד בראש תנועת אלנהדה (התחייה, המפלגה המייצגת את האחים המוסלמים במדינה) אף נשפט לאחרונה לתקופת מאסר. חמאס אינו מעוניין לאבד את המאזן המדיני העצמאי שלו ברצועת עזה למרות טעותו האסטרטגית בפתיחת המלחמה. לפיכך הארגון מעוניין שכל הסיוע שיוכנס לרצועת עזה וכל מאמצי השיקום של הרצועה ינוהלו דרכו. הארגון מדגיש כי רק אם הסיוע יגיע דרכו ניתן יהיה למנוע את מחזות הרעב ברצועה.

כדי להשיג את מטרותיו ולמנוע את החזון הישראלי ליום שאחרי, חמאס, מרבה להתבסס על ארגונים בינלאומיים וישראלים. כך למשל ביחס למטרה הראשונה שהוזכרה חמאס מצטט את ארגון בצלם המגדיר את ההקמת הפרימטר הביטחוני כפשע מלחמה.¹ הארגון נוקט בקו לפיו כל תפיסת שטח בידי ישראל היא פשע מלחמה, וחמאס בטוח שאיראן הפטרונית והמממנת וייתכן מאוד גם היוזמת של המלחמה, תתמוך בהצגה זו של הדברים במועצת זכויות האדם של האו"ם. ב-3 בנובמבר 2023, מונה נציג איראן לעמוד בראש הפורום החברתי של מועצת זכויות האדם באו"ם. המינוי הוכיח עצמו לאחרונה, ולא בפעם הראשונה, כאשר ועדת "מומחים" שמינתה המועצה, קבעה שמדינות המספקות נשק לישראל עלולות להיות מעורבות ברצח עם.² בכך מנסה איראן לגרום לעצירת אספקת נשק חיוני לישראל. באתרי חמאס מודגש שוב ושוב התיאום המלא בין איראן לבין חמאס ושאר חברי ציר ההתנגדות (חזבאללה, הח'ותים, הצבא הסורי, מיליציות איראניות בעיראק כמו אלחשד אלשעבי ובסוריה). גם ביחס לבית הדין הבינלאומי עמדת חמאס היא דו-משמעית. חמאס שיבח את דרום אפריקה על עמידתה למען העם הפלסטיני ואף הצהיר טרם קבלת החלטה של בית הדין הבינלאומי כי יכבד כל החלטה של בית הדין. לאחר קבלת החלטת בית הדין בהליך הביניים ב-26 בינואר 2024, פורסמו מספר כתבות באתרי חמאס שבהן תקף הארגון את בית הדין והתפלא מדוע אף אחד לא קרא לעצירת המלחמה. מדוע אפילו הנציגים הערביים שישבו בבית הדין נמנעו להציג דעת מיעוט המורה על הפסקת המלחמה. גם הקריאה של בית הדין הבינלאומי לשחרור החטופים ללא תנאי זכתה לביקורת. חמאס אינו רואה עצמו מחויב כלל לדין הבינלאומי, אך מצפה מישראל שתפעל לפי הפרשנויות המחמירות ביותר שלו כפי שבאות לידי ביטוי במועצת זכויות האדם של האו"ם, המוטה באופן קבוע לצד חמאס.

מול תפיסת העולם של חמאס ישראל חייבת להמשיך בקו שהתוותה כדי למנוע את ה-7 באוקטובר הבא. **תפיסת השטח** - הפרימטר הביטחוני כחלק מהשליטה הביטחונית ברצועת עזה.

הפוגה נקודתית בלחימה - המשך הפעילות הצבאית בתוך רצועת עזה נגד כל התארגנות צבאית של חמאס גם לאחר כיבוש רפיח ובניית הסוגר הדרומי.

שיקום הרצועה על-ידי גורמים שאינם חמאס - האוכלוסייה בעזה אכן זקוקה לסיוע הומניטרי וזהו חלק מהחובות המוטלות על ישראל. אולם קיימים ארגונים בינלאומיים ולאן דווקא סוכנויות או"ם כמו אונר"א המסוגלים למלא את החלל ולסייע לאוכלוסייה.

הקלף האסטרטגי האחרון שנותר לחמאס כדי לנסות לחזור למה שהיה ב-6 באוקטובר הוא קלף החטופים. חמאס מודע לכך שהפסיד במלחמה במישור הצבאי. לפי שר הביטחון יואב גלנט, כ-10,000 מלוחמיו ואולי אף יותר מתים. מעל 10,000 נוספים פצועים ויצאו ממעגל הלחימה. ההרס ברצועה עצום וייקח שנים לתקנו. לכן חמאס פונה לאוכלוסייה שעוד מוכנה להקשיב ומרבה להציג קריאות חיזוק באמונה, אמירות כמו - כלל השהידים שלנו בגן העדן בעתיד טוב יותר, ואי-כניעה לייאוש. חמאס מזכיר לאוכלוסייה כי כשם שהם סובלים גם האויב סובל. חמאס אף הוציא חוברת קצרה המסבירה מדוע פתח במלחמה בעזה. מאז יוני 2007, בכל הסבבים והמבצעים הצבאיים הקודמים ברצועת עזה, לא טרח חמאס להצדיק את צעדיו ולהסביר מדוע פתח במתקפה נגד ישראל. ריבוי המסרים הללו מראה כי גם בחמאס מבינים שהאוכלוסייה בעזה כבר

אינה סומכת על שיקול הדעת של הארגון ושואפת להשתחרר מאחיזת הטרור שלו. אם באמת סוגיית האסירים חשובה לארגון ואם באמת אכפת לחמאס מהאוכלוסייה הפלסטינית ברצועת עזה שאת חייה ואת בתיה הרס, אזי הארגון יסכים לעסקת שחרור אסירים גם אם לא ישיג את כל מטרותיו. המלחמה עוד לא תמה אך ייתכן והיא תסתיים בניצחון ישראלי אסטרטגי.

ד"ר (סא"ל מיל") שאול ברטל הוא חוקר בכיר במרכז בס"א ועמית מחקר במרכז ללימודי המזרח באוניברסיטת ליסבון (Instituto do Oriente (IO) at the University of Lisbon) במהלך שירותו הצבאי שירת במגוון תפקידים ביהודה ושומרון. לימד במחלקה לתולדות המזרח התיכון ובמחלקה למדעי המדינה.

---

¹ [/https://english.palinfo.com/news/2024/02/24/314912](https://english.palinfo.com/news/2024/02/24/314912)

² [/https://palinfo.com/news/2024/02/23/878054](https://palinfo.com/news/2024/02/23/878054)